

Openingstekst: Psalm 42: 7 – 9

Mijn ziel is bedroefd, mijn ziel,
daarom denk ik aan U,
hier in het land van de Jordaan,
bij de Hermon, op de top van de Misar.

De roep van vloed naar vloed,
de stem van uw waterstromen –
al uw golven slaan
zwaar over mij heen.

Overdag bewijst de Eeuwige mij zijn liefde,
's nachts klinkt een lied in mij op,
een gebed tot de God van mijn leven.

Lezing: Marcus 16: 1 – 8 Het lege graf

Toen de sabbat voorbij was, kochten Maria van Magdala en Maria, de moeder van Jakobus, en Salome geurige olie om Hem te balsemen. Op de eerste dag van de week gingen ze heel vroeg in de ochtend, vlak na zonsopgang, naar het graf. Ze zeiden tegen elkaar: 'Wie zal voor ons de steen voor de ingang van het graf weggrollen?' Maar toen ze opkeken, zagen ze dat de steen al was weggerold; het was een heel grote steen. Toen ze het graf binnengingen, zagen ze rechts een in het wit geklede jongeman zitten. Ze schrokken vreselijk. Maar hij zei tegen hen: 'Wees niet bang. Jullie zoeken Jezus van Nazaret, die gekruisigd is. Hij is opgewekt uit de dood, Hij is niet hier; kijk, dat is de plaats waar Hij was neergelegd. Ga terug en zeg tegen zijn leerlingen en tegen Petrus: "Hij gaat jullie voor naar Galilea, daar zullen jullie hem zien, zoals Hij jullie heeft gezegd." Ze gingen naar buiten en vluchtten bij het graf vandaan, want ze waren bevangen door angst en schrik. Ze waren zo erg geschrokken dat ze tegen niemand iets zeiden.

Overweging

"Angst en schrik" staat er op de liturgie. Angst en schrik in het Marcus-evangelie. Ik hoop dat het bij voorbaat niet al te veel angst en schrik bij u heeft opgeroepen. Gaat u er maar van uit dat het goed komt.

Als we de Bijbel lezen en op het Godsbeeld letten dat daarin voorkomt, dan kunnen we soms, als mensen van deze tijd, een gevoel van vervreemding krijgen. En dan denk ik niet alleen aan die moeilijke verhalen waarin God de opdracht geeft om hele volkeren uit te roeien, of aan die verhalen waarin God de mensen straft, bijvoorbeeld met een natuurramp, omdat ze zich niet aan zijn geboden hebben gehouden. Er zijn ook verhalen waarin God zich van zijn positieve kant laat zien, en dan is er toch bij de mens sprake van vrees, angst zelfs, op z'n minst ontzag. Het is niet voor niets dat dan, uit de mond van een engel, het "vrees niet" kan klinken. De confrontatie met het heilige, de Heilige, het betekent contact met een wereld die ons boeit maar ons ook schrik kan aanjagen. De Duitse theoloog en godsdienstfilosoof Rudolf Otto heeft daarover in 1917 een bekend boek geschreven, met als titel *das Heilige*. Hij heeft het daarin over het "mysterium fascinosum" (het mysterie dat fascineert, het boeit ons) maar dat ook "tremendum" is (dat betekent: het jaagt ons schrik aan).

Eén voorbeeld uit het Oude Testament. Als de Heer aan Mozes verschijnt in de brandende braamstruik, mag Mozes niet dichterbij komen en moet hij zijn schoenen uittrekken, want de grond waarop hij staat, is heilig. En als God zich bekend heeft gemaakt, dan verbergt Mozes zijn gelaat want hij was bang om Hem aan te zien. Angst, vrees maar wat hij krijgt te horen, is vreugdevol: God heeft de ellende van zijn volk gezien en Hij zal het gaan bevrijden. Ook in het Marcus-evangelie, de goede boodschap van Marcus (want dat betekent *evangelie*, grieks *euaggelion*), [ook daarin] ontbreekt zoals we zullen zien, het tremendum niet. Maar eerst in het kort in het algemeen iets over dat evangelie.

Het Marcusevangelie, het tweede in de reeks zoals de evangeliën in de Bijbel zijn opgenomen, het kortste ook en zeer waarschijnlijk het oudste. Men neemt aan dat het als bron voor Mattheüs en Lucas gediend heeft. De verhalen die in deze dienst aan de orde zijn, vinden we ook bij Mattheüs en Lucas, maar ze zijn dus waarschijnlijk uit Marcus overgenomen en waarschijnlijk dus op zijn conto te schrijven. Net als bij de andere evangeliën is niet veel zeker: wie was de auteur, was dat werkelijk ene Marcus, wanneer en waar is de tekst tot stand gekomen, wat was het beoogde publiek van lezers en, vooral, hoorders? Interessante vragen, maar uiteindelijk hebben we alleen de tekst en daar moeten we het mee doen. [Die is in eenvoudig Grieks geschreven maar dat betekent niet dat de auteur niet tot beter in staat zou zijn geweest, Hij kan met opzet eenvoudig geschreven hebben om door een breed publiek te worden begrepen. In tekstueel opzicht, dus als het erom gaat hoe hij zijn teksten componeerde, moet hij beslist niet onderschat worden.]

Vergeleken met de beide andere evangeliën is Marcus een tamelijk kort evangelie: er komen geen lange redevoeringen in voor zoals wél in Mattheüs, ook niet zoveel gelijkenissen als bij Mattheüs en Lucas. In het Marcus-evangelie is de geschiedenis van Jezus veel meer een doorgaande lijn, een snelle aaneenschakeling van gebeurtenissen: *en toen... en toen..., en toen...;* er staat ook vaak het woordje *terstond* bij: *en terstond toen...* Dat brengt dynamiek in het verhaal, een dynamiek die de dynamiek van het leven van Jezus weerspiegelt. Als we Marcus lezen, dan hebben we het gevoel: hier gebeurt iets! Hier vindt iets beslissends plaats. Een nieuwe wereld breekt door. Melaatsen, lammen, blinden, bezetenen, mensen met een verschrompelde hand worden genezen, zondaars worden gered, maar er is ook de beginnende tegenstand van de schriftgeleerden. En voordat we er erg in hebben, kondigt Jezus, driemaal, zijn lijden en sterven aan en sterft hij aan het kruis, op de derde dag gevolgd door zijn opstanding.

[En dan is er het Messiasgeheim. Heel vaak, als hij een wonder heeft verricht, verbiedt Jezus de betreffende persoon en de omstanders om er ruchtbaarheid aan te geven. Er worden door de bijbelgeleerden diverse verklaringen gegeven. Misschien komt ook hier weer tevoorschijn hoe dynamisch en historisch Marcus denkt. Het is nog niet de tijd dat Jezus als Messias bekend moet worden. Jezus zelf, bij de verheerlijking op de berg, zegt tegen de leerlingen dat ze er pas over mogen spreken wanneer de Zoon des Mensen uit de dood is opgestaan. Overigens slaagde Jezus niet altijd in zijn opzet: als hij in de synagoge van Kaernaüm een boze geest uitdrijft, wordt er in heel Galilea over gepraat.]

Er zou zeker nog veel in het algemeen over het evangelie van Marcus te zeggen zijn maar laten we teruggaan naar de angst en de schrik. Angst en schrik, dat doet niet meteen aan een blijde boodschap denken. Dus wat is nu precies de blijde boodschap die Marcus wil overbrengen? Laten we daarvoor kijken naar het verhaal van de storm op zee, in Marcus 4, dat zojuist is voorgelezen. Een typisch dynamisch Marcus-verhaal. De leerlingen zijn het meer opgevaren terwijl Jezus op het achterschip, op een kussen, ligt te slapen. En dan steekt er plotseling een grote stormwind op waardoor het schip vol water loopt. De leerlingen raken in grote angst en maken hem wakker: kan het u niet schelen dat we ten onder gaan? En dan legt Jezus de storm het zwijgen op – er ontstaat een grote stilte – en zegt Jezus: waarom zijn jullie zo bang? Hebben jullie geen geloof, geen vertrouwen?

Als we het verhaal letterlijk nemen, dan is het een onwaarschijnlijk en ook een ergerniswekkend verhaal. Onwaarschijnlijk niet in zóverre dat een plotselinge storm op het meer van Galilea, die dan ook weer plotseling gaat liggen, wel vaker lijkt voor te komen. Onwaarschijnlijk natuurlijk wél omdat geen menselijk bevel zo'n storm tot bedaren kan brengen, en ergerniswekkend omdat Jezus wel erg gemakkelijk met de angst van zijn leerlingen omgaat. In de vertaling die zojuist is voorgelezen, vraagt Jezus: waarom hebben jullie zo weinig moed? Maar dat is te tam uitgedrukt; een vertaling met <bevreesd> of <vreesachtig> zoals in oudere vertalingen, is beter. Ze waren terecht verschrikkelijk bang en het gaat niet aan dat Jezus hen daarvoor bestraffend toespreekt. Maar zo moeten we het verhaal niet begrijpen. Water kan leven-verwekkend zijn, is nodig om te leven, maar hier staat het door de storm opgezwepte water voor de oervloed, de chaos van angst die ons kan bedreigen. Ik hoef de situaties niet te schetsen; u kunt ze in uw eigen leven en in uzelf herkennen. En we kunnen ze ook in het grote bestaan, de binnen- en de buitenlandse politiek die ons angst kan aanjagen, herkennen.

Daartegenover plaatst Jezus het geloof, het vertrouwen, een diep, bemoedigend, geruststellend besef: het komt goed. Niet een verdovend gevoel – stil maar, wacht maar – maar een gevoel, een ervaring waardoor we weer verder kunnen. En let wel: Jezus zegt niet, althans niet hier, dat we hem daarbij nodig hebben. Hij verwijst de leerlingen naar hun eigen mogelijkheid: niet vreesachtig zijn maar geloof hebben. Godsgeloof, bevrijding van de angst, een typisch Marcus-motief. Straks, in de hof van Gethsemane, zal Jezus zelf op de proef gesteld worden. Hij begint ontsteld en zeer beangst te worden terwijl zijn drie meest geliefde leerlingen liggen te slapen. Dat kan dus ook: er is niemand die helpt, en het dan doorstaan.

Maar er is bij Marcus ook de vrees, de schrik, de ontsteltenis, het tremendum, op z'n minst de verwondering als er juist goede dingen gebeuren. In het voorgelezen verhaal vinden we er een voorbeeld van: als Jezus de storm tot bedaren brengt, worden de leerlingen door grote schrik bevangen (4:41). Wie is toch hij dat zelfs de wind en het water hem gehoorzamen? Maar er zijn meer voorbeelden: als bij een bezetene een legioen duivelen wordt uitgedreven, verwonderden de inwoners van zijn land zich allen (5:42) – verwondering, dat is nog een zwakke emotie – maar als Jezus een boze geest uitdrijft, is iedereen verbijsterd (1:27), en als een verlamde man weer kan lopen, staan allen ontsteld (2:12), en als het dochtertje van Jairus weer tot het leven teruggekeerd is, is iedereen met stomheid geslagen. En we hebben het dus ook gehoord in de zojuist voorgelezen pericop. Later was er ook de ontzetting als de leerlingen in een vergelijkbare situatie Jezus over het water zien lopen (6:51). Fascinosum maar ook tremendum.

Maar de heftigste schrikreactie vinden we misschien wel op het eind van het evangelie in het verhaal van de Opstanding. Ook dit verhaal hebt u zo-even gehoord. Drie vrouwen, onder wie Maria Magdalena, gaan naar het graf om het lichaam te zalven. De steen blijkt weggerold te zijn, ze gaan het graf in en daar zien ze aan de rechterkant een geheimzinnige, wit geklede jongeman, en ze schrikken vreselijk. De jongeman zegt dat ze niet bang moeten zijn want Jezus is opgewekt. Erg veel uitwerking heeft deze boodschap niet: ze vluchten weg van het graf want, ik citeer: ze waren bevangen door angst en schrik. En ze zeggen niemand iets want – nogmaals – ze waren erg geschrokken. Dat is nog wel wat anders dan de gebruikelijke Paasjubel met de nodige halleluja's. Zelfs het mooiste dat er kan gebeuren, roept vrees op.

Wat moeten we met dit verhaal en met al die andere verhalen vol ontzetting terwijl er dingen gebeuren om alleen maar blij om te zijn? Het is duidelijk: de mensen bij Marcus ervaren wat ze meemaken als een mysterie, fascinerend, om er blij om te zijn, maar dus ook als tremendum, om ervan te schrikken. Ze leven in een wereld en in een natuur vol gevaren en er zijn gevaren in henzelf: in ziekten en vormen van bezetenheid. En dan wordt die wereld opeens doorbroken door iemand die angstige situaties de baas is, zieken en bezetenen kan genezen en verlossen en zelfs de dood kan overwinnen. Een reden tot blijheid, maar er is ook schrik omdat de hun vertrouwde kaders worden

doorbroken. Ze raken aan een wereld die groter is dan zichzelf, een wereld die tegelijk fascineert en schrik aanjaagt, aan de wereld van het Heilige.

Kunnen wij nog iets met deze verhalen, in de onttoverde, door techniek beheerste wereld waarin wij leven? Het gevoel voor het heilige zijn we kwijtgeraakt of is in ieder geval niet meer zo sterk aanwezig als bij vorige generaties. Of kunnen ook wij nog wel eens in de war raken als ons iets goeds overkomt? Maar afgezien daarvan, is het wel helemaal positief dat we het gevoel voor het heilige kwijtgeraakt zijn? Of dat het idee daarvan ons niet meer zo aanspreekt? Ik laat deze vragen verder graag bij u.

Maar om naar Markus terug te keren, dat is het bijzondere van zijn evangelie: het heilige raakt bij Jezus verbonden met de genezing en de redding van gewone mensen. Bij het brandende braambos ging het om de redding van het volk, ook geweldig natuurlijk, bij Jezus zoals hij bij Marcus getekend wordt, om al die arme mensen, stuk voor stuk, daar in Galilea. En dat was nu niet het rijkste en meest ontwikkelde deel van het Palestijnse land. We zouden het een humanisering van het heilige kunnen noemen, de heiligheid van de humaniteit. Een heiligheid die heilzaam is en heil brengt. Een evangelie, een goede boodschap, niet alleen voor de mensen die geholpen worden, maar ook voor al die mensen die, al dan niet professioneel, in de samenleving dienstbaar werkzaam zijn, helpend, reddend, genezend. Want wat deze helpers, redders, genezers doen, is een heilig werk. Onttoverde heiligheid, voorbij angst en schrik.

Slottekst: Jona 2: 1 – 9

De Eeuwige liet Jona opslokken door een grote vis. Drie dagen en drie nachten zat Jona in de buik van de vis. Toen begon hij in de buik van de vis tot de Eeuwige, zijn God, te bidden:

‘In mijn nood riep ik de Eeuwige aan en Hij antwoordde mij.
Uit het rijk van de dood schreeuwde ik om hulp – U hoorde mijn stem!
U slingerde mij de diepte in, naar het hart van de zee.
Kolkend water heeft mij omgeven, zwaar sloegen uw golven over mij heen.
Ik dacht: Verstoten ben ik, verbannen uit uw ogen.
Maar eens zal ik weer uw heilige tempel aanschouwen.

Het water sneed mij de adem af. Muren van water hebben mij omgeven,
met wier is mijn hoofd omwonden. Ik zonk naar de bodem, waar de bergen oprijzen,
naar het rijk dat zijn grendels voorgoed achter mij sloot.
Maar U trok mij levend uit de dood omhoog, O Eeuwige, mijn God!

Toen mijn levensadem mij verliet, riep ik u aan, Eeuwige,
en mijn gebed kwam tot U in uw heilige tempel.
Zij die armzalige goden vereren, Verlaten U, trouwe God, maar ik zal mijn stem
in dank verheffen en U offers brengen; mijn geloften los ik in.
Het is de Eeuwige die mij redt!’

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeden.nl
info@ekklesialeden.nl